هُدْهُد

"د مرغانو لارښود او د حق پیغام"

لیکوال: جوهر جبران

کال: ۱۴۰۴ هـ. ش

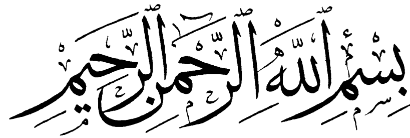
هُدهُد

"د مرغانو لارښود او د حق پیغام"

لیکوال: جوهر جبران

کال: ۱۴۰۴ هـ.ش

د کتاب پېژندنه

د کتاب نوم: هُدهُد "د مرغانو لارښود او د حق پیغام"

لیکوال: استاد جوهر جبران

خپرندوی: جبران شخصي کتابتون

کمپوز: په خپله لیکوال

ډیزاین: انجنیر ګوهر جبران

چاپ کال: ۱۴۰۴ل

د چاپ شمېر: ۱۰

د چاپ لړ: (۰۰۳۶)

د چاپ وار: لومړی

+93 707604044: واټساپ او اړیکه

ترلاسه کیدو ځای

www.Ketabton.com

د پيل خبرې

الحمد لله رب العالمين، والصلاة والسلام على سيدنا محمد ﷺ

ګرانو لوستونکو!

د طبيعت هر مخلوق د الله تعالی د قدرت، حکمت او ښکلا يوه ژونده نښه ده. ځينې مرغان يوازې د خپل ښکلي رنګ او خوږ غږ له امله مشهور دي، خو ځينې نور د خپل ځانګړي مقام، هوښيارۍ او د انسان له تاريخ او تمدن سره د اړيکې له امله ځانګړی ارزښت لري .هدهد له همدې ځانګړو مرغانو څخه دی؛ هغه مرغه چې الله تعالی يې نوم په قرآن کريم کې ياد کړی او د حضرت سليمان عليه السلام د سترې تاريخي کيسې يو مهم شخصيت ګرځېدلی دی. د هدهد کيسه يوازې د يوه مرغه کيسه نه ده، بلکې د امانت، صداقت، دقيقې مشاهدې، هوښيارۍ او د حق د پيغام رسولو يو تلپاتې درس دی.

دا کتاب د همدې ځانګړي مرغه د ژوند، فزيکي جوړښت، استوګنځای، خوړو، توليد مثل، چلند، ايکولوژيکي ارزښت، قرآني مقام، اسلامي تفاسيرو، ادبي او کلتوري رول او علمي ځانګړنو هر اړخيزه څېړنه وړاندې کوي. هڅه شوې ده چې معلومات د معتبرو علمي، قرآني او نړيوالو مراجعو پر بنسټ په روانه او ساده پښتو ژبه وړاندې شي، څو د عامو لوستونکو، محصلانو، ښوونکو، څېړونکو او د طبيعت د مينه‌والو لپاره ګټور وي.

هيله ده چې د دې کتاب له لوستلو وروسته به تاسې هدهد يوازې د يوه ښکلي مرغه په سترګه ونه ګورئ، بلکې د الله تعالی د حکمت، د طبيعت د حيرانوونکو رازونو او د قرآن کريم د ژورو پيغامونو د يوې روښانه بېلګې په توګه به يې وپېژنئ. که دا اثر ستاسو پوهه نوره هم پراخه کړي، د طبيعت د ساتنې احساس پياوړی کړي او

د قرآن کریم د تدبر لپاره مو هڅونه وکړي، نو د دې کتاب د لیکلو موخه به تر ډېره بریده ترلاسه شوې وي.

په پای کې الله تعالی دا دعا کوم چې دا هڅه قبوله کړي، د لوستونکو لپاره يې ګټوره وګرځوي او زموږ په علم، عمل او اخلاص کې برکت واچوي.

په درنښت

لیکوال: ښوونیار استادجوهر جبران

تقرایظ

" دا کتاب د هدهد مرغه د ژوند، طبیعت، علم او ادب په اړه یوه بشپړه او زړه راښکونکې زده کړه وړاندې کوي. لیکوال په پوره علمي ژمنتیا، د قرآن کریم د کیسې، صوفي ادب، او پښتو ولسي کیسو له نګاه څخه د هدهد ځانګړتیاوې بیان کړې دي.

کتاب د هدهد د فزیکي بڼې، خوراک، تولید مثل، او د چاپېریال سره د هغې اړیکو په اړه علمي معلومات وړاندې کوي، په داسې ساده او روانه ژبه چې زده کوونکي، ښوونکي او هر لوستونکی یې په اسانۍ درک کولی شي. همدارنګه، د اقلیم بدلون، د ساتنې اړتیاوې او وروستۍ علمي څېړنې د کتاب تازه والی او د پوهې پراخوالی زیاتوي.

په ادبي برخه کې، کتاب د هدهد د سمبولیک رول، د منطق الطیر او صوفي ادب په رڼا کې تشریح کړی، چې د لوستونکي ذهن ته الهام بخښي. د قرآن کریم آیتونه او اسلامي تفاسیر په مناسبه توګه تشریح شوي، چې لوستونکي د دیني زده کړې او طبیعت د ښکلا ترمنځ اړیکه درک کړي.

دا اثر یوازې د یو مرغه د ژوند کیسه نه ده؛ دا د طبیعت، حکمت، هوښیارۍ او د انسان او چاپېریال ترمنځ د اړیکو یوه جامع زده کړه ده. هر څوک چې د طبیعت او علم سره علاقه لري، په دې کتاب کې د زده کړې، الهام او تفکر لپاره یوه بې ساري سرچینه مومي.

په لنډه توګه، دا کتاب د هدهد د نړۍ د درک لپاره یوه بشپړه لارښود، او د هر لوستونکي لپاره د حیرانتیا، پوهې او الهام سرچینه ده.

ښوونمل عبدالعزیز قانع

لړلیک

عنوان **مخ**

د پیل خبرې .... أ

تقرایظ .... ج

سریزه 1

لومړی ځپرکی 2

هدهد په قرآن کریم کې 2

د حضرت سلیمان علیه السلام کیسه 2

د بلقیس پیغام 3

د سورت النمل (۲۰–۲۸) د آیتونو علمي تفسیر 3

د اسلامي تفاسیرو نظر 4

دوهم اتم 5

هدهد په ادب، فولکلور او کلتور کې 5

هدهد په صوفي ادب کې 5

د «منطق الطیر» کې د هدهد سمبولیک رول 5

هدهد په پښتو ولسي ادب کې 6

درییم ځپرکی 7

د هدهد پېژندنه او عمومي ځانګړتیاوې 7

د نر او مادې توپیر 10

د هدهد نړیوال نومونه 11

ځلورم ځپرکی 12

د هدهد علمي طبقه‌بندي 12

پنځم ځپرکی 15

د هدهد جغرافیایي وېش او هستوګنځای 15
په کومو لویو وچو کې ژوند کوي 15
د اسیا، افریقا او اروپا هد هد شتون.. 16
د افغانستان اقلیمي شرایطو سره تطابق 17
د کلیو او کرنیزو سیمو سره تړاو.. 17
د هدهد شتون د افغانستان په ولایتونو کې.. 18
شپږم څپرکی 21
د هدهد د ژوند طریقه او چلند 21
یوازې ژوند کوي که ډله ییز؟ 21
دخوړو موندلو طریقه.. 21
د خاورې کیندل 22
د الوت طریقه 22
اووم څپرکی 24
د هدهد تغذیه 24
حشرات.. 24
دځمکې چینجي 25
کوچني ژوي.. 25
د کرنې لپاره ګټې 25
اتم څپرکی 27
د هدهد تولید مثل او نسل زیاتونه 27
د هګیو شمېر 27
د ځالو جوړولو ځای 28
د بچیو پالنه 28
د ساتنې ځانګړې طریقه 29

نهم څپرکی 30
د هدهد چاپېريالي ارزښت او ساتنه 30
لسم څپرکي 32
علمي څېړنې، نوې موندنې او پايله 32
۱ – د هدهد ځانګړې بوييزه دفاعي سيستم 32
۲ – د مغزي وړتياوو څېړنې 32
۳ – پايلې او سپارښتنې 33
۴ – د راتلونکې څېړنيزې پوښتنې 33
لنډه پايله 34
ماخذونه 35
د قرآن کريم د آيتونو لپاره د متن دننه(In-text citation) 36

سریزه

هدهد، دا کوچنی خو زړه ور او هوښیار مرغه، نه یوازې د طبیعت یوه ښکلا ده، بلکې د علم، ادب او دین په نړۍ کې هم ځانګړی مقام لري. د دې مرغه ځانګړتیاوې د هغې د ښکلي رنګونو، اوږدې چونچې، او د زړه راښکونکي وزرونو له مخې بې مثاله دي. هدهد د ځمکې لاندې حشراتو خوراک کوي، چې د طبیعي توازن ساتلو کې مرسته کوي، او د کرنې لپاره یوه ګټوره مرسته ګڼل کېږي.

په قرآن کریم کې هدهد د حضرت سلیمان علیه السلام د حکمت او پیغام رسونې نښه ده. هغه د بلقیس ملکې ته پیغام رسولی، د حق لارښونه یې کړې او د صداقت او هوښیارۍ یوه بې ساري بیلګه ښودلې ده. همدا ځانګړتیاوې د هدهد په صوفي ادب، په ځانګړې توګه د **منطق الطیر** په اثر کې د عقل او روحاني لارښود سمبول ګرځولې دي. په پښتو ولسي کیسو کې هم هدهد د هوښیارۍ، وفادارۍ او د اخلاقو د درسونو یوه نښه ده.

دغه کتاب هڅه کوي چې د هدهد د ژوند، خوراک، تولید مثل، جغرافیایي وېش، او د چاپېریال سره د هغې اړیکې په علمي، ادبي او اسلامي رڼا کې وړاندې کړي. همدارنګه، وروستۍ څېړنې د هدهد ځانګړي بویېز دفاعي سیستم، مغزي وړتیاوې، او د اقلیم بدلون سره د تطابق په اړه تازه معلومات وړاندې کوي.

لوستونکي به دلته د هدهد د طبیعت ښکلا، د هغې علمي ارزښت، او په اسلامي او ادبي متنونو کې رول ومومي. دا کتاب یوازې د یوې مرغه کیسه نه ده؛ دا د حکمت، هوښیارۍ، او د انسان او طبیعت ترمنځ د اړیکو یوه زده کړې بڼه ده.

لومړی څپرکی

هدهد په قرآن کریم کې

هدهد (Upupa epops) یوازینی مرغه دی چې په قرآن کریم کې یې نوم په ښکاره ډول د حضرت سلیمان علیه السلام له ستري تاریخي او ایماني پېښې سره تړل شوی دی. د سورت النمل (۲۰–۲۸) آیتونو له مخې، هدهد یوازې یو عادي مرغه نه و، بلکې د الله تعالی په ځانګړي نظام کې د حضرت سلیمان علیه السلام د استخباراتو، څېړنې او پیغام رسونې یوه مهمه وسیله وه. د دې مرغه هوښیارتیا، دقیق مشاهده او رښتیني راپور ورکول د قرآن کریم له ښکلو معجزو څخه شمېرل کېږي. اسلامي مفسرین وایي چې الله تعالی هر مخلوق ته ځانګړې وړتیا ورکړې ده او هدهد ته یې د دقیقې مشاهدې او د لرې ځایونو د خبر راوړلو استعداد ورکړی و (ابن کثیر، 1999؛ طبري، 2001).

د حضرت سلیمان علیه السلام کیسه

الله تعالی حضرت سلیمان علیه السلام ته داسې ځانګړي نعمتونه ورکړي وو چې د انسانانو، پېریانو او مرغانو ژبه یې درک کولای شوه. قرآن کریم څرګندوي چې یوه ورځ حضرت سلیمان علیه السلام د خپل لښکر د کتنې پر مهال احساس کړه چې هدهد حاضر نه دی. دا ښيي چې هغه حتی د یوه کوچني مرغه نشتوالی هم له پامه نه غورځاوه، ځکه په اسلامي مدیریت کې هر غړی خپل ارزښت لري.

کله چې هدهد بېرته راستون شو، د سبا د هېواد (اوسني یمن یوې برخې) په اړه یې داسې معلومات وړاندې کړل چې حضرت سلیمان علیه السلام تر هغه مخکې نه وو ترلاسه کړي. دا د دې څرګندونه کوي چې په اسلام کې د معلوماتو راټولول، د واقعیت څېړل او د کره راپور وړاندې کول د ښه مدیریت او عادلانه پرېکړې بنسټ ګڼل کېږي (قرطبي، 2006).

د بلقيس پيغام

هدهد د حضرت سليمان عليه السلام له خوا د سبا ملکې بلقيس ته د يوه رسمي ليک د رسول په توګه وټاکل شو. دا د قرآن کريم له نظره د ډيپلوماسۍ، حکمت او سوله ييز دعوت يو ښکلی مثال ګڼل کېږي. حضرت سليمان عليه السلام له جګړې مخکې د دعوت، تفاهم او دليل لاره غوره کړه او هدهد يې د همدې رسالت لپاره واستاوه.

د هدهد راپور يوازې سياسي نه و؛ بلکې د خلکو د عقيدې ارزونه هم پکې شامله وه. هغه راپور ورکړ چې بلقيس او قوم يې د الله تعالی پر ځای لمر ته سجده کوي. همدې راپور د توحيد د دعوت پيل شو او وروسته د بلقيس د اسلام منلو لامل وګرځېد (ابن عاشور، 1984).

د سورت النمل (۲۰–۲۸) د آيتونو علمي تفسير

د سورت النمل د ۲۰ څخه تر ۲۸ آيتونو اصلي پيغام د ښه مديريت، تحقيق، امانتدارۍ او دعوت اصول بيانوي.

لومړی، حضرت سليمان عليه السلام پرته له تحقيق څخه پرېکړه ونه کړه، بلکې ويې فرمايل:

((سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ)) [سورت النمل، ايت ۲۷]

يعنې: "موږ به وګورو چې ته رښتيا وايې که دروغ".

دا آيت د اسلامي عدالت يو مهم اصل بيانوي چې هر خبر بايد تر څېړنې وروسته ومنل شي.

دويم، هدهد داسې معلومات وړاندې کړل چې د ټولنې د ديني، سياسي او ټولنيز وضعيت بشپړ انځور يې وړاندې کاوه. دا ښيي چې په اسلام کې يو ښه استازی بايد دقيق، رښتينی او بې پرې راپور وړاندې کړي.

درېيم، حضرت سليمان عليه السلام د بلقيس د اصلاح لپاره له زور مخکې د ليک، خبرو او حکمت لاره غوره کړه. دا د اسلامي دعوت مهم اصل ګڼل کېږي (طبري، 2001؛ ابن کثير، 1999).

د اسلامي تفاسيرو نظر

د اسلامي تفاسيرو له مخې هدهد د مرغانو له ډلې ځانګړی مقام لري. امام طبري ليکي چې هدهد د سبا د هېواد حالات په خپله مشاهده کړي وو او خپل معلومات يې له هېڅ مبالغې پرته وړاندې کړل (طبري، 2001).

امام قرطبي وايي چې هدهد د امانت، جرئت او هوښيارۍ ښه بېلګه ده. هغه د يوه مسلمان مبلغ ځانګړنې لري؛ يعنې حقيقت ويني، حقيقت بيانوي او د حق پيغام رسوي (قرطبي، 2006).

ابن کثير هم څرګندوي چې د حضرت سليمان عليه السلام له خوا د هدهد کارول د دې ثبوت دی چې الله تعالی خپل پيغام کله ناکله د کوچنيو مخلوقاتو له لارې هم رسوي، څو انسانان د الهي قدرت عظمت درک کړي (ابن کثير، 1999).

دوهم اتم

هدهد په ادب، فولکلور او کلتور کې

په اسلامي ادبیاتو کې هدهد د حکمت، وفادارۍ او رښتینولۍ نښه ګڼل کېږي. ډېرو مفسرینو، شاعرانو او لیکوالانو د قرآن کریم د همدې کیسې پر بنسټ هدهد د یوه بااعتماده استازي په توګه معرفي کړی دی. اسلامي ادبیات د هدهد کیسه د اخلاص، مسؤلیت او حق ته د بلنې د یو ادبي سمبول په توګه کاروي.

د اسلامي اخلاقو له نظره هدهد دا درس ورکوي چې انسان باید د ټولنې ستونزې په دقت وګوري، کره معلومات راټول کړي او له حکمت څخه کار واخلي (Schimmel, 1975).

هدهد په صوفي ادب کې

په صوفي ادبیاتو کې هدهد یوازې یو مرغه نه دی، بلکې د روحاني استاد او مرشد سمبول دی. صوفیان باور لري چې لکه څنګه چې هدهد مرغان د حقیقت پر لور رهبري کوي، همداسې یو کامل مرشد انسان د الله تعالی معرفت ته رسوي.

هدهد د نفس د اصلاح، روحاني سفر، صبر، توکل او معرفت استازیتوب کوي او د انسان د داخلي بدلون نښه ګڼل کېږي.(Schimmel, 1975)

د «منطق الطیر» کې د هدهد سمبولیک رول

د فارسي ستر صوفي شاعر فریدالدین عطار په مشهور اثر ((**منطق الطیر**))کې هدهد د ټولو مرغانو مشر دی. هغه مرغان د سیمرغ د موندلو لپاره اوه روحاني وادۍ وهي.

هدهد په دې اثر کې د عقل، معرفت، صبر او روحاني رهبرۍ استازيتوب کوي. هغه هر مرغه د خپلو کمزوريو او نفساني غوښتنو د پرېښودلو بلنه ورکوي او هغوی د حقيقت پر لور رهبري کوي. د نړۍ ډېری ادبي څېړونکي دا اثر د اسلامي تصوف یو له مهمو ادبي شاهکارونو څخه ګڼي.(Attar, 1984)

هدهد په پښتو ولسي ادب کې

په پښتو ولسي ادب، متلونو او کیسو کې هدهد د ځیرک، هوښیار او خیر غوښتونکي مرغه په توګه پېژندل کېږي. د کليوالو سيمو خلک باور لري چې هدهد د طبيعت له رازونو سره بلدتيا لري او د ځمکې د اوبو ځايونه پېژني. که څه هم دا باورونه ولسي روايتونه دي، خو د دې مرغه د هوښيارۍ په اړه د خلکو د مثبت نظر څرګندونه کوي.

په ځينو ولسي کيسو کې هدهد د رښتينولۍ، وفادارۍ او ښه مشورې سمبول ګڼل شوی او ماشومان د هغه له کيسو څخه د صداقت، جرئت او عقل درس اخلي.

د قرآن کريم، اسلامي تفاسيرو او ادبي سرچينو له مخې هدهد يوازې يو ښکلی مرغه نه دی، بلکې د حکمت، امانتدارۍ، دقيق راپور ورکولو، عدالت، دعوت او روحاني رهبرۍ يو نړيوال سمبول ګڼل کېږي. په اسلامي تمدن، تصوف او ادبياتو کې د هدهد شخصيت انسان ته دا درس ورکوي چې د حق د خپرولو، د حقيقت د موندلو او د ټولنې د اصلاح لپاره پوهه، رښتينولي او مسؤليت اړين ارزښتونه دي.

دریم څپرکی

د هدهد پېژندنه او عمومي ځانګړتیاوې

- د هدهد علمي نوم او طبقه‌بندي
- فزیکي بڼه (سر تاج، رنګونه، وزرونه)
- د نر او مادې توپیر
- د هدهد نړیوال نومونه

هدهد (چې په عامه ژبه کې ملاچرګک هم ورته وايي) یو ښکلی او ځانګړی مرغه دی، چې په بې ساري وفادارۍ، د سر تاج (کاکل) او د سلیمان (ع) د داستان له امله شهرت لري. دا مرغه په خپل ټول ژوند کې یوازې یو ځل واده کوي او تر مړینې د خپل ملګري سره پاتې کیږي، چې ډیری وختونه د ونو په سوریو کې ژوند کوي .

د هدهد مرغه په اړه مهم معلومات

- **ځانګړتیاوې** :د سر تاج یې مهم شهرت دی، په سر باندې بڼکې لري چې د پرانیستلو په وخت کې د تاج په څیر ښکاري. بدن یې د ګلابي، نسواري، تور او سپین رنګونو ترکیب دی.
- **وفاداري** :دا مرغه د خپل ژوند تر پایه د خپل ملګري (ماده یا نر) سره وفادار پاتې کیږي.
- **د واده دود** :د واده لپاره، نر هدهد خپلې مادې ته د خوړو یو شی د مهر په توګه وړاندې کوي، که هغه یې وخوري، نو د دې مانا لري چې واده ته رضایت لري.
- **ځاله** :اکثره وخت د ونو په کیندنې (سوري) کې ځاله جوړوي.
- **خوراک** :د ځمکې پر سر حشرات، چینجی او نور کوچني ژوي خوري.
- **مذهبي اهمیت** :په اسلام کې، هدهد د حضرت سلیمان (ع) او ملکې بلقیس د داستان (سورت النمل) له امله ډېر پیژندل شوی او درناوی ورته کیږي .

د هدهد علمي نوم او طبقه‌بندي

هدهد یو ښکلی او پیژندل شوی مرغه دی چې علمي نوم یې **Upupa epops**دی. دا مرغه د مرغانو (Aves) له ټولګي څخه شمېرل کېږي او د **Upupidae**کورنۍ یوازینی مشهور غړی دی. هدهد د نړۍ په ډېرو سیمو کې موندل کېږي، لکه اسیا، اروپا او افریقا.

د طبیعي علومو له مخې، هدهد د ژوو (Animalia) پاچاهۍ پورې اړه لري، ملا لرونکی ژوی (Chordata) دی، او د مرغانو له ډلې څخه دی. دا مرغه په ځانګړي ډول د خپلې اوږدې چونچې او تاج لرونکي سر له امله له نورو مرغانو څخه جلا پیژندل کیږي.

د هدهد فزيکي بڼه (سر تاج، رنګونه، وزرونه)

هدهد منځنۍ اندازه لري؛ نه ډېر لوی دی او نه ډېر کوچنی. د دې مرغه تر ټولو ښکاره ځانګړنه يې د سر پر مخ تاج ته ورته بڼکې دي. کله چې هدهد خوشاله يا وارخطا شي، دغه تاج خلاصوي او د لمر په شان ښکاري.

رنګونه يې ډېر ښکلي او جالب دي. د بدن رنګ يې نسواري ته نږدې ګلابي دی، خو وزرونه يې تور او سپين پټې لري. همدا تور او سپين کرښې د الوت پر مهال ډېر ښايسته ښکاري. لکۍ يې هم تور رنګ لري او پر پای کې يې سپينه نښه وي.

چونچه يې اوږده، نرۍ او لږ کږه وي. دا چونچه ورسره مرسته کوي چې د خاورې لاندې حشرات او چينجي راوباسي. پښې يې نسبتاً لنډې دي، خو په ځمکه ګرځېدو کې ښه توازن لري.

د نر او مادې توپیر

د هدهد نر او ماده ډېر سره ورته ښکاري، نو عام خلک یې په اسانۍ نه شي بېلولی. خو که په غور وکتل شي، ځینې کوچني توپیرونه لري.

نر هدهد عموماً لږ څه لوی وي او رنګونه یې روښانه او ځلېدونکي وي. تاج یې نسبتاً اوږد او ښکې یې منظمې ښکاري. ماده هدهد لږ کوچنۍ وي او رنګونه یې لږ څه خړ او کم روښانه وي.

په نسل زیاتولو کې دواړه ونډه لري. ماده هګۍ اچوي او ډېری وخت په ځاله کې پاتې کېږي، خو نر ورته خواړه راوړي او ساتنه یې کوي. دا د کورنۍ ګډ ژوند ښه بېلګه ده.

د هدهد نړیوال نومونه

هدهد په بېلابېلو ژبو کې په بېلابېلو نومونو یادېږي. په عربي ژبه کې ورته "الهدهد" وایي. په انګلیسي ژبه کې ورته Hoopoe وایي. په فارسي کې ورته "شانه‌به‌سر" وایي، ځکه چې د سر تاج یې د برمنځي (شانه) په شان ښکاري.

په اردو ژبه کې هم ورته "هدهد" ویل کېږي. په ځینو اروپایي هېوادونو کې یې نوم د هماغه غږ له مخې ایښودل شوی چې مرغه یې باسي. ځکه هدهد ځانګړی "هوپ–هوپ" غږ کوي، نو په انګلیسي کې یې نوم هم له همدې غږ څخه اخیستل شوی دی.

هدهد د نړۍ په کچه یو پېژندل شوی مرغه دی او په ډېرو کلتورونو کې ځانګړی ارزښت لري. په اسلامي تاریخ کې هم دا مرغه مهم مقام لري، ځکه د حضرت سلیمان علیه السلام له کیسې سره تړاو لري.

څلورم څپرکی

د هدهد علمي طبقه‌بندي

- ❖ پاچاهي(Animalia)
- ❖ ډله(Chordata)
- ❖ ټولګی(Aves)
- ❖ کورنۍ(Upupidae)
- ❖ علمي نومUpupa epops :

لاندې د هدهد مرغه د علمي **طبقه‌بندۍ** په اړه منظم او ساده معلومات وړاندې کېږي:

هدهد د ژوو په پاچاهۍ پورې اړه لري. ژوي هغه موجودات دي چې ژوند لري، ساه اخلي، حرکت کوي او د خوړو اړتیا لري. د ژوو پاچاهي کې ټول حیوانات شامل دي؛ لکه مرغان، تی لرونکي ژوي، کب، خزنده ګان او نور.

هدهد ځکه د Animalia برخه ګڼل کېږي چې:

- ژوندی موجود دی
- حرکت کولای شي
- خپله خواړه پیدا کوي
- د نسل زیاتولو وړتیا لري

هدهد د ملا لرونکو ژوو له ډلې څخه دی Chordata. هغه ژوي دي چې د بدن په اوږدو کې ملا یا شا تیر (ستون فقرات) لري.

مرغان، انسانان، پیشوګانې، کبان او نور حیوانات چې هډوکي او داخلي اسکلیټ لري، ټول د همدې ډلې غړي دي.
هدهد هم د نورو مرغانو په څېر هډوکیز جوړښت لري، نو ځکه د Chordata په ډله کې راځي.
هدهد د مرغانو له ټولګي (Aves) څخه دی Aves .هغه ژوي دي چې:

- وزرونه لري
- بڼکې لري
- هګۍ اچوي
- چونچه لري
- ډېری یې الوت کولای شي

هدهد ټولې دا ځانګړتیاوې لري. بڼکې لري، الوت کوي، هګۍ اچوي او چونچه لري، نو ځکه د Aves ټولګي غړی ګڼل کېږي.

هدهد د Upupidae کورنۍ پورې اړه لري. دا یوه کوچنۍ کورنۍ ده چې تر ټولو مشهور غړی یې همدا هدهد دی.

د دې کورنۍ مرغان عموماً:

- اوږده او نرۍ چونچه لري
- د سر پر مخ تاج ته ورته بڼکې لري
- په ځمکه کې د حشراتو په لټه کې ګرځي

هدهد د همدې ځانګړنو له امله د Upupidae کورنۍ استازیتوب کوي.

د هدهد نړیوال علمي نوم Upupa epops دی. دا نوم د لاتین ژبې څخه اخیستل شوی دی.

- "Upupa"د هغه غږ استازیتوب کوي چې مرغه یې باسي (هوپ–هوپ).
- "epops"هم د پخوانۍ یوناني ژبې کلمه ده چې همدې مرغه ته کارول کېده.

علمي نومونه په ټوله نړۍ کې یو شان کارول کېږي، تر څو ساینسپوهان وکولای شي پرته له ژبني توپیر څخه یو حیوان وپېژني.

هدهد یو ملالرونکی مرغه دی چې د ژوو له پاچاهۍ، د ملالرونکو له ډلې، د مرغانو له ټولګي او د Upupidae له کورنۍ څخه شمېرل کېږي. علمي نوم یې Upupa epopsدی، او په نړۍ کې په همدې نوم پېژندل کېږي.

پنځم څپرکی

د هدهد جغرافیایي وېش او هستوګنځای

- ❖ په کومو وچو کې ژوند کوي
- ❖ د اسیا، افریقا او اروپا شتون
- ❖ د افغانستان اقلیمي شرایطو سره تطابق
- ❖ د کلیو او کرنیزو سیمو سره تړاو

په کومو لويو وچو کې ژوند کوي

هدهد یو پراخ خپرېدونکی مرغه دی. علمي نوم یې Upupa epops دی او د نړۍ په څو لويو وچو کې موندل کېږي.

دا مرغه عموماً په درې مهمو وچو کې ژوند کوي:

- اسیا
- اروپا
- افریقا

هدهد د تودو او معتدلو سیمو مرغه دی. هغه سیمې خوښوي چې نه ډېرې یخې وي او نه ډېرې یخنۍ ولري. ځکه نو په ډېرو شمالي سړو سیمو کې د ژمي پر مهال نه پاتې کېږي، بلکې ګرمو ځایونو ته کوچ کوي.

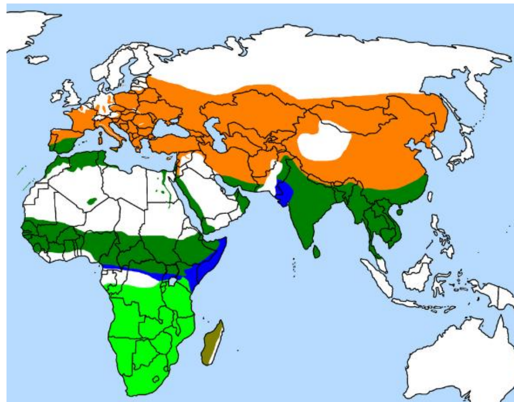
د اسيا، افريقا او اروپا هد هد شتون

اسيا: هدهد د اسيا په ډېرو هېوادونو کې شته، لکه منځنۍ اسيا، جنوبي اسيا او لوېديځه اسيا. په پاکستان، ايران، هند او افغانستان کې ډېر ليدل کېږي.

اروپا: په جنوبي او مرکزي اروپا کې هم ژوند کوي. خو د ژمي پر مهال له سړو هېوادونو څخه افريقا ته کوچ کوي.

افريقا: افريقا د هدهد لپاره مهمه وچه ده، په ځانګړي ډول د ژمي په موسم کې. هلته تود اقليم او ډېر حشرات شته، چې د خوړو ښه سرچينه ده.

په دې ډول، هدهد نيمه کوچي مرغه بلل کېږي؛ يعنې ځينې يې په يوه سيمه کې پاتې کېږي او ځينې د موسم له بدلون سره کوچ کوي.

هدهد اوراسیایی (هدهد):
مهاجران تابستانی
جمعیت ساکن
مهاجران زمستانی
هدهد آفریقایی:
جمعیت ساکن
هدهد ماداگاسکار:
جمعیت ساکن

د افغانستان اقليمي شرايطو سره تطابق

افغانستان بېلابېل اقليمونه لري:

- وچ او نيمه وچ اقليم
- غرني سړې سيمې
- تودې دښتې او دره ګانې

هدهد عموماً په هغو سيمو کې ښه ژوند کوي چې هوا معتدله وي او ځمکه نرمې خاورې ولري. د افغانستان په ډېرو ولايتونو کې، په ځانګړي ډول د پسرلي او اوړي په موسم کې، هدهد ډېر ليدل کېږي.

دا مرغه د وچ اقليم سره ښه عادت لري، ځکه د خاورې لاندې حشرات مومي. اوږده چونچه يې ورسره مرسته کوي چې د ځمکې لاندې چينجي او حشرات راوباسي.

په ژمي کې، که هوا ډېره سړه شي، ځينې هدهدان ګرمو سيمو ته کوچ کوي.

د کليو او کرنيزو سيمو سره تړاو

هدهد ډېر وخت د کليو، باغونو او کرنيزو ځمکو شاوخوا ليدل کېږي. دليل يې دا دی چې:

- هلته حشرات ډېر وي
- نرمې کرنيزې ځمکې شتون لري
- د ونو سورې او زاړه دېوالونه د ځالې لپاره مناسب وي

کروندګر عموماً هدهد ته د ګټې مرغه وايي، ځکه دا د فصلونو لپاره زيانمن حشرات خوري. نو ځکه د طبيعي افت‌ضد مرغه په توګه ارزښت لري.

هدهد عموماً په ځمکه ګرځي، خو د خطر پر مهال ژر الوت کوي. دا مرغه له انسانانو سره تر يوې اندازې عادت شوی دی او په کليوالي چاپېريال کې ځان خوندي احساسوي.

هدهد يو پراخ جغرافيايي وېش لرونکی مرغه دی چې په اسيا، اروپا او افريقا کې ژوند کوي. د افغانستان اقليم ورسره مناسب دی، په ځانګړي ډول د پسرلي او اوړي موسم کې. دا مرغه له کليو او کرنيزو سيمو سره نږدې اړيکه لري او د حشراتو په خوړلو سره د کرنې لپاره ګټور تماميږي.

د هدهد شتون د افغانستان په ولايتونو کې

هدهد په افغانستان کې پراخه شتون لري، په ځانګړي ډول په هغو سيمو کې چې معتدله هوا، نرمې خاورې او حشرات ډېر وي. دلته د څو مهمو ولايتونو وضعيت تشريح کوو:

کابل، پروان، خوست او ننګرهار

- دا ولايتونه د افغانستان د ختيځ او مرکز برخه کې راځي.
- هوا معتدله ده او کرنيزې ځمکې ډېرې دي.
- هدهد ډېر په باغونو، کرنيزو ځمکو او د کليو شاوخوا ليدل کيږي.
- د ونو زاړه سوري د ځالو لپاره مناسب ځايونه دي.

هرات، فراه او هلمند

- دا ولايتونه په لويديځ او جنوب لويديځ کې دي.
- اقليم نيمه وچ او ګرموالی لري.
- هدهد دلته د حشراتو د خوړلو لپاره ډېر فعال دی، په ځانګړي ډول د غلو او ميوو په کرنيزو ځمکو کې.
- د نرمې خاورې له امله ځمکه د خاورې لاندې حشرات موندلو لپاره مناسبه ده.

بلخ، جوزجان او کندز

- دا شمالي ولايتونه د معتدلې هوا او د کرنيزو ځمکو لپاره ښه شرايط لري.
- هدهد دلته د پسرلي او اوړي په موسم کې ډېر ليدل کېږي.
- د سيندونو او ونو شاوخوا سيمې د ځالو لپاره ښه ځايونه دي.

بادغيس، غور، باميان

- دا ولايتونه غرني سيمې لري، ځينې برخې يې وچې او سړې دي.
- هدهد دلته لږ شمېر ليدل کېږي، خو د پسرلي په موسم کې فعال دی.
- ځينې غرني دښتې د نرمې خاورې له امله د ځمکې لاندې حشرات لري، چې هدهد يې خوراکي توکي بولي.

کندهار، زابل، پکتيا او پکتيکا

- دا جنوبي ولايتونه ګرمي او نيمه وچ اقليم لري.
- هدهد دلته د حشراتو د خوړلو لپاره ډېر فعال دی.
- د کلي او کرنيزو سيمو شاوخوا د ځالو جوړولو لپاره مناسب ځايونه لري.

- هدهد په ټول افغانستان کې لیدل کېږي، خو د کرنې، باغونو، نرمې خاورې او معتدلې هوا لرونکو سیمو ته ځانګړې علاقه لري.
- د پسرلي او اوړي موسم یې خورا فعال وي، خو په ژمي کې د سړو سیمو هدهدان ګرمو ځایونو ته کوچ کوي.
- د هدهد شتون د کرنې او د حشراتو د کنټرول لپاره مهم دی، ځکه دا مرغه د انسانانو لپاره ګټور تمامېږي.

شپږم څپرکی

د هدهد د ژوند طریقه او چلند

یوازې ژوند کوي که ډله‌ییز؟

- ❖ د خوړو موندلو طریقه
- ❖ د خاورې کیندل
- ❖ د الوت طریقه

یوازې ژوند کوي که ډله‌ییز؟

هدهد عموماً **یوائې ژوند کوي**، نه په لویو ډلو کې.

- دوی د خپلو سیمو ساحه (territory) لري او هغه ساتي.
- یوازې په ځانګړو وختونو کې، لکه د **نسل زیاتولو موسم**، د نر او مادې ترمنځ یو ځای ژوند کوي.
- د ژوند یوائینې طریقه د دوی لپاره د خوراک او ساتنې لپاره غوره ده، ځکه هدهد خپله سیمه کې د خوړو سرچینې کنټرولوي.

دخوړو موندلو طریقه

هدهد د ځمکې لاندې حشرات او کوچني ژوي خوراک کوي.

- اوږده، نرۍ او لږه کږه چونچه یې مرسته کوي چې حشرات، چینجي او کوچني ژوي له خاورې لاندې وباسي.
- د خوړو موندل یې له ځمکې څخه کېږي، ځکه دا مرغه ډېر وخت **په ځمکه ګرځي** او نرمې خاورې کې حشرات لټوي.

- د خوړو موندلو پر مهال، هدهد ژوره لټون کوي او له خپلو مخکښنو تجربو څخه کار اخلي.

د خاورې کيندل

هدهد ډېر ښه **خاورې کيندل** زده کړي دي:

- دا کار د خوراک لپاره کوي، څو حشرات او چينجي له خاورو لاندې وباسي.
- هدهد د خپلې چونچې سره په نرمې خاوره کې کوچني سوراخونه جوړوي.
- کله چې خاوره ډېره سخت وي، هدهد د کوچني لرګي يا نورو شيانو مرسته هم کاروي.

د خاورې کيندل نه يوازې د خوړو لپاره ګټور دي، بلکې ځينې وختونه د ځالو جوړولو لپاره هم مرسته کوي.

د الوت طريقه

هدهد د نورو مرغانو په څېر **الوت کولی شي**، خو ځانګړې طريقه لري:

- اوږده وزرونه او سپين او تور پټې لرونکي وزرونه يې د الوت پر مهال ښکلي ښکاري.
- د الوت پر مهال سر يې لږ ټيټوي او وزرونه په نرم حرکت سره ښوروي.
- عموماً هدهد د خطر يا د خوراک د لټون پر مهال الوت کوي، خو اوږدې واټنونه نه تېروي.
- کله چې د ژمي موسم راځي، ځينې هدهدان اوږده واټنونه افريقا ته کوچ کوي.

- **يواځې ژوند کوي** او خپله سيمه ساتي.

- د ځمکې لاندې حشرات د اوږدې چونچې او خاورې کیندلو له لارې خوراک کوي.
- ښه کیندونکی دی او د نرمې خاورې سوراخونه جوړوي.
- الوت یې نرم او متوازن دی، خو د ژمي موسم کې اوږده کوچونه هم کوي.

اووم څپرکی

د هدهد تغذیه

- حشرات
- د ځمکې چینجي
- کوچني ژوي
- د کرنې لپاره ګټې

حشرات

هدهد ډېر وخت **حشرات** خوراک کوي.

- دا حشرات کې مږې، خره، پشه، تېپانچه او نور کوچني حشرې شاملې دي.
- د هدهد د اوږدې او نرۍ چونچې له لارې دا حشرات له خاورې لاندې راباسي.
- حشرات د هدهد لپاره اصلي غذا ده او د بدن انرژي او ژوند ساتي.

دځمکې چينجي

هدهد د ځمکې لاندې **چينجي** هم خوري:

- چينجي د ځمکې لاندې کوچني ژوي دي، لکه ځمکنۍ مچانې، ګلوز، کوچني ګورځنګان او حشرې.
- هدهد د خاورې کيندلو په مرسته دا چينجي راوباسي.
- دا خوراک يې د کرنې د حشراتو د کنټرول لپاره مهم دی، ځکه ځينې چينجي د فصلونو لپاره زيانمن وي.

کوچني ژوي

هدهد کله کله **کوچني ژوي** هم خوري:

- لکه کوچني وزر لرونکي ژوي يا کوچني مږيان چې په ځمکه کې ګرځي.
- د دې خوراک اندازه لږه ده، خو د هدهد د متنوع غذا برخه جوړوي.
- کوچني ژوي هدهد ته پروټين او انرژي برابروي.

دکرنې لپاره ګټې

هدهد د کروندګرو لپاره ډېر ګټور مرغه دی:

- د کرنې د فصلونو لپاره زيانمن حشرات خوري.
- د ميوې، غلو او سبزيو د فصلونو لپاره د طبيعي افت‌ضد مرغه ګڼل کېږي.
- د ځمکې لاندې چينجي او حشرات د هدهد له خوا خوراکي کېږي، نو د حشراتو د کثرت مخنيوی کېږي.
- په دې توګه، کروندګر د کيمياوي افت‌ضد موادو کارولو اړتيا لږه احساسوي.

هدهد يو **حشرخوړونکی مرغه** دی، چې د حشراتو، ځمکې چينجي او کوچنيو ژوو خوراک کوي. دا نه يوازې د خپل ژوند لپاره غذا برابروي، بلکې د کرنې لپاره مهمه طبيعي مرسته هم ده. کروندګر هدهد ته د "صاحب د حشراتو ساتونکی" په سترګه ګوري، ځکه دا د فصلونو د زيانمنو حشراتو شمېر کموي او د کيمياوي موادو اړتيا راکمولای شي.

اتم څپرکی

د هدهد تولید مثل او نسل زیاتونه

- ❖ د هګیو شمېر
- ❖ د ځالو جوړولو ځای
- ❖ د بچیو پالنه
- ❖ د ساتنې ځانګړې طریقه

د هګیو شمېر

هدهد هر ځل د ۵–۷ **هګیو مجموعه** اچوي.

- هګۍ یې کوچنۍ او سپینې یا لږه خړ رنګ لري.
- د هګیو شمېر د نر او مادې د بدن حالت او د خوراک د کچې پورې اړه لري.
- د هګیو موسم عموماً د **پسرلي په وخت** پیل کېږي، کله چې هوا معتدله وي او د خوړو سرچینې ډېرې وي.

د ځالو جوړولو ځای

هدهد د بچیو لپاره ځانګړي ځالې جوړوي:

- **ځالې يې په زوړو ونو سوري، د کور زاړه دېوالونه، يا د ډبرو منځ کې جوړېږي.**
- **ځالې ساده خو خوندي وي، څو بچیان دښمنانو یا سختې هوا څخه خوندي پاتې شي.**
- **د ځالې دننه نرم مواد لکه وچې پاڼې او کوچني ښاخکې کاروي.**

د بچيو پالنه

د هدهد نر او ماده دواړه د بچيو پالنه کوي:

- **ماده هدهد** هګۍ اچوي او د لومړيو ورځو لپاره په ځاله کې پاتې کېږي.
- **نر هدهد** خواړه راوړي او د ماشومانو ساتنه کې مرسته کوي.

- بچیان د هګیو څخه شاوخوا ۱۵–۱۸ ورځو کې راخېژي او لومړني خوراک نر او مادې له خوا ورکول کېږي.
- بچیان د وزرونو پیاوړتیا وروسته ورو ورو د الوت زده کوي

د ساتنې ځانګړې طریقه

هدهد د خپل نسل ساتلو لپاره ځانګړې چلندونه لري:

- د ځالې دننه د بچیو ساتنه کوي او د خطر پر مهال نر ژر راځي.
- نر او ماده د خپل ځالې شاوخوا سیمه خوندي ساتي، څو نور حیوانات او مرغان پرې ورننوځي نه شي.
- د خوراک او اوبو لپاره نر او ماده د بچیو شاوخوا فعال پاتې کېږي.
- ځینې وختونه، هدهد د بد هوا یا دښمنانو د مخنیوي لپاره **ځالې د نرم موادو سره پوښي.**

هدهد د ۵–۷ هګیو په مجموعه سره نسل زیاتوي. ځالې یې خوندي ځایونه لري او د ماشومانو ساتنه د نر او مادې ګډ مسئولیت دی. دا مرغه د ساتنې ځانګړې لارې چارې لري، ترڅو خپل نسل خوندي وساتي. هدهد نه یوازې د خپل نسل ساتونکي دی، بلکې د طبیعي چاپېریال د توازن لپاره هم مهم دی.

نهم څپرکی

د هدهد چاپېريالي ارزښت او ساتنه

د طبيعي توازن رول

د حشره خوړونکي مرغه ګټې

د اقليم بدلون اغېزې

د ساتنې اړتيا

۱ –طبيعي توازن رول

هدهد د طبيعت په ساتنه کې مهم رول لري. دا مرغه د ځمکې لاندې حشرات، چينجي او کوچني ژوي خوراکوي، چې د نباتاتو او فصلونو د زيان مخه نيسي. په دې توګه، هدهد د طبيعي توازن ساتونکی دی او د حشراتو د زياتوالي مخه نيسي، کوم چې د کرنې او چاپېريال لپاره ګټور دی.

۲ – حشره خوړونکي مرغه ګټې

هدهد يو اصلي حشره خوړونکی مرغه دی. د هغه خوراکي عادتونه د انسانانو لپاره مستقيم ګټې لري:

- د ميوې، غلو او سبزيو د فصلونو د زيانمنو حشراتو شمېر کموي.
- د کيمياوي افت‌ضد موادو اړتيا لږوي.
- کروندګر د خپلو حاصلاتو د ساتنې لپاره هدهد ته د طبيعي مرسته کوونکي په سترګه ګوري.
- د حشراتو د کنټرول له لارې د چاپېريال سالميت ته وده ورکوي.

۳–اقلیم بدلون اغېزې

اقلیم بدلون د هدهد د ژوند چاپېریال اغېزمن کوي:

- د ګرمو سیمو زیاتوالی یا د سړو سیمو ژمي هدهد اړ کوي چې د کوچ په مسیرونو کې بدلون راولي.
- د باران کمښت یا ډېرښت د خوړو سرچینو (حشرات او چینجي) کمښت رامنځته کوي.
- د اقلیم د بدلون له امله ځینې هدهدان ښایي د خپلو دودیزو سیمو څخه بل ځای ته کوچ وکړي.
- د طبیعي توازن ساتنه د اقلیم له بدلون سره نږدې تړلې ده، ځکه د حشراتو زیاتوالی یا کمښت ټول نظام اغېزمن کوي.

۴–د ساتنې اړتیا

هدهد د خپل اکوسیستم لپاره حیاتي مرغه دی، نو د ساتنې اړتیا لري:

- د ځمکې د نرمې خاورې او ونو زاړه سوري خوندي کول د هدهد د ځالو جوړولو لپاره مهم دي.
- د حشراتو د زیاتوالي او د کرنیزو حاصلاتو د زیان مخنیوي لپاره د هدهد نفوس باید وساتل شي.
- د انساني فعالیتونو، لکه د ځنګلونو قطع او د چاپېریال ککړتیا، مخنیوی د هدهد د ژوندي پاتې کېدو لپاره اړین دی.
- د ساتنې له لارې هدهد کولی شي د طبیعي توازن ساتنه وکړي او د اقلیم بدلون پر وړاندې د اکوسیستم مقاومت لوړ کړي.هدهد د طبیعت، کرنې او اقلیم د توازن یوه مهمه برخه ده. د حشره خوړونکي په توګه یې ګټې مستقیم د انسانانو او چاپېریال لپاره دي. د اقلیم بدلون او انساني فعالیتونه د هدهد د ژوند چاپېریال اغېزمنوي، نو د ساتنې اړتیا یې حیاتي ده.

لسم څپرکي

علمي څېړنې، نوې موندنې او پایله

- د هدهد ځانګړې بوییزه دفاعي سیستم
- د مغزي وړتیاوو څېړنې
- پایلې او سپارښتنې
- راتلونکې څېړنیزې پوښتنې

۱ – د هدهد ځانګړې بوییزه دفاعي سیستم

- وروستیو څېړنو ښودلې چې هدهد یو ځانګړی **کیمیاوي او بوییزه دفاعي سیستم** لري.
- کله چې خطر احساس کړي، هدهد کولی شي له خولې یا غاړې ځانګړې بوی لرونکي مادې خوشې کړي، چې دښمنان او نور مرغان یې له نږدې کېدو مخنیوی وکړي.
- دغه ځانګړې بوییزه دفاع د هغه د ژغورنې یو موثره وسیله ده، او ښيي چې هدهد یوازې د وزرونو او الوتنې له لارې نه، بلکې د کیمیاوي وسایلو په مرسته هم ځان ساتي.

۲ – د مغزي وړتیاوو څېړنې

- څېړنې ښيي چې هدهد **د نورو مرغانو په پرتله لوړ مغزي وړتیاوې** لري.
- د خوراک موندلو، د ځمکې لاندې حشراتو کشف، د ځالو خوندي ساتلو او د پیچلو چاپېریالي شرایطو سره تطابق د هغې د ذکاوت څرګندونه کوي.
- هدهد کولی شي د ستونزو حل، د حشراتو پټېدو لارې پېژندل، او د خطرونو وړاندې وړاندوینه وکړي.

- ځينې څېړنې وړانديز کوي چې هدهد د زده کړې، حافظې او پيچلو رفتاري وړتياوو په برخه کې د کوچنيو شپيونو او ځينې بازانو سره پرتله کيدی شي.

۳ – پايلې او سپارښتنې

- هدهد د طبيعي چاپېريال د توازن، د حشراتو د کنټرول، او د کرنې د حاصلاتو د خوندي کولو لپاره حياتي دی.
- سپارښتنه کېږي چې:
  1. د هدهد د ژوند چاپېريالونه خوندي وساتل شي.
  2. د ځالو جوړولو لپاره زاړه ونې او نرمې ځمکې خوندي شي.
  3. د حشراتو کنټرول لپاره د کيمياوي موادو کم استعمال وکړل شي، تر څو هدهد په طبيعي توګه فعاليت وکړي.
  4. علمي څېړنې دوام وکړي تر څو د هدهد مغزي او دفاعي ځانګړتياوې ښه وپېژندل شي.

۴ – د راتلونکې څېړنيزې پوښتنې

- د هدهد د مغزي وړتياوو د پراخې مطالعې لپاره کوم عصبي جوړښتونه ځانګړي رول لري؟
- د هدهد ځانګړې بوييزه دفاع په کومو حالاتو کې فعالېږي او کوم مواد خوشې کوي؟
- د اقليم بدلون د هدهد د کوچ، خوراک او توليد مثل پروسو باندې څومره اغېز لري؟
- آيا هدهد د نورو حشره خوړونکو مرغانو په پرتله د چاپېريالي ستونزو سره غوره تطابق لري؟
- د هدهد د نسل ساتنې او نفوس مديريت لپاره کوم عملي اقدامات تر ټولو اغېزمن دي؟

لنډه پایله

هدهد یو هوښیار، حشره خوړونکی او د طبیعي چاپېریال ساتونکی مرغه دی. وروستي علمي څېړنې د هغې بوییزه دفاعي سیستم، مغزي وړتیاوې، او د چاپېریالي شرایطو سره تطابق څرګندوي. د هغې د ساتنې او څېړنې لپاره دوامداره علمي هڅې اړینې دي، او راتلونکې څېړنې کولی شي د هدهد په اړه نوې معلومات وړاندې کړي چې د طبیعت، کرنې او علمي پوهې لپاره ګټور وي.

ماخذونه

Attar, Farid al-Din. (1984). *The Conference of the Birds* (Afkham Darbandi & Dick Davis, Trans.). Penguin Classics. (Original work published ca. 1177)

Brown, Leslie, Urban, Emil K., & Newman, Kenneth. (1982). *The Birds of Africa* (Vol. 1). Academic Press.

del Hoyo, Josep, Elliott, Andrew, Sargatal, Jordi, Christie, David A., & de Juana, Eduardo (Eds.). (2014). *Handbook of the Birds of the World Alive*. Lynx Edicions.

Ibn Kathir, Ismail ibn Umar. (1999). *Tafsir al-Qur'an al-'Azim*. Dar Tayyibah.

Ibn Ashur, Muhammad al-Tahir. (1984). *Al-Tahrir wa al-Tanwir*. Tunisian Publishing House.

Qurtubi, Muhammad ibn Ahmad al-Ansari. (2006). *Al-Jami' li Ahkam al-Qur'an*. Mu'assasat al-Risalah.

Tabari, Muhammad ibn Jarir. (2001). *Jami' al-Bayan 'an Ta'wil Ay al-Qur'an*. Dar Hajar.

Schimmel, Annemarie. (1975). *Mystical Dimensions of Islam*. University of North Carolina Press.

Ali, Abdullah Yusuf. (2004). *The Meaning of the Holy Qur'an*. Amana Publications.

The Qur'an. (n.d.). Surah An-Naml (27:20–28).

BirdLife International. (2024). *Upupa epops (Eurasian Hoopoe): Species factsheet*. https://datazone.birdlife.org/species/factsheet/eurasian-hoopoe-upupa-epops

Cornell Lab of Ornithology. (2024). *Eurasian Hoopoe (Upupa epops).* https://birdsoftheworld.org

Gill, Frank, Donsker, David, & Rasmussen, Pamela (Eds.). (2024). *IOC World Bird List* (Version 14.2). https://www.worldbirdnames.org

Svensson, Lars, Mullarney, Killian, & Zetterström, Dan. (2010). *Collins Bird Guide* (2nd ed.). HarperCollins.

د قرآن کريم د آيتونو لپاره د متن دننه (In-text citation)

- (The Qur'an, 27:20–28)
- (Tabari, 2001)
- (Ibn Kathir, 1999)
- (Qurtubi, 2006)
- (Schimmel, 1975)
- (Attar, 1984)

جوهر جبران د پښتو ژبې له هغو فعالو لیکوالانو څخه دی چې سلګونه علمي، تعلیمي او څېړنیز اثار یې لیکلي دي. د ده لیکنې تر ډېره د بنسټیزو علومو ساده، روښانه او درسي تشریح ته ځانګړې شوې دي، تر څو زده کوونکي، ښوونکي او عام لوستونکي و کولای شي له علمي مفاهیمو اسانه ګټه واخلي.

د نوموړي مهم اثار د فلسفې مبادي، د ښوونې او روزنې اصول، د تدریس میتودونه، ساینس، اروپوهنه، ټولنپوهنه، ځمکه‌پېژندنه او د طبیعي بوټو علمي ګټې رانغاړي. د ده ډېری کتابونه په برېښنایي (Soft) بڼه خپاره شوي او د علمي مینه‌والو لپاره پر انلاین پلیټفارمونو د لاسرسي وړ دي.

جوهر جبران په خپلو اثارو کې د عقلاني تفکر، انتقادي فکر، علمي پوهاوي او اخلاقي روزنې پر پیاوړتیا ټینګار کوي او هڅه کوي چې علم د ټولنې له واقعي اړتیاوو سره وتړي. د ده علمي فعالیتونه د پښتو علمي ادبیاتو د بډاینې لپاره مهم ارزښت لري. ښوونیار حکمت الله فیصل